

უმაღლესი განათლების ინტერნაციონალიზაცია გლობალიზაციის პირობებში

ეკა ჩოხელი

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

თანამედროვე ეტაპზე სულ უფრო მეტად იზრდება უმაღლესი განათლების ინტერნაციონალიზაციის მნიშვნელობა. სახელმწიფოების ჩართვა ამ პროცესში ხელს უწყობს განათლების დანესებულებების საერთაშორისო საგანმანათლებლო სივრცეში ინტეგრაციას, საერთაშორისო სტანდარტების მქონე უმაღლესი განათლების სისტემის შექმნას და მათ მიმართ ნდობის ამაღლებას. უმაღლესი განათლების ინტერნაციონალიზაცია გულისხმობს სტუდენტების, პროფესორების და მკვლევარების მობილობას, ერთობლივი საგანმანათლებლო პროგრამების შექმნას, საერთაშორისო კვლევით პროექტებში თანამშრომლობას და ა.შ. თითქმის მსოფლიოს ყველა წამყვანი საგანმანათლებლო დანესებულება ცდილობს გახდეს საერთაშორისო საგანმანათლებლო სივრცის ნაწილი, აამაღლოს განათლების ხარისხი და იყოს კონკურენტუნარიანი.

უმაღლესი განათლების ინტერნაციონალიზაცია შეუქცევადი პროცესია და მას თან ახლავს ისეთი დადებითი მომენტები, როგორიცაა:

- ❖ სწავლისა და სწავლების, ასევე კვლევების ხარისხის გაუმჯობესება;
- ❖ სტუდენტების უკეთესად მომზადება, როგორც ეროვნულ და გლობალურ მოქალაქეებად, ასევე პროდუქტულ სამუშაო ძალად;
- ❖ სტუდენტებისთვის ხელმისაწვდომობა პროგრამებისა, რომლებიც მოიუნვდომელია ან მწირია საკუთარ ქვეყანაში;
- ❖ ფაკულტეტის განვითარების შესაძლებლობების გაზრდა, მობილობის მეშვეობით აკადემიური “ინბრედინგის” რისკის შემცირება;
- ❖ შესაძლებლობა, მონაწილეობა მიიღონ საერთაშორისო ქსელების დახმარებით კვლევების ჩატარებაში აქტუალურ საკითხებზე ქვეყნის შიგნით და გარეთ, გამოიყენონ კვლევის პერსპექტივები მსოფლიოს მრავალ ნაწილში;
- ❖ შესაძლებლობა განავითარონ ინსტიტუციური შედეგები კარგი საერთაშორისო პრაქტიკის კონტექსტში;
- ❖ სრულყოფილი ინსტიტუციური პოლიტიკა, მართვა, სტუდენტ-

ტების მომსახურება და სწავლების ხარისხი სხვადასხვა ქვეყნების გამოცდილების გაზიარებით.

უმაღლესი განათლების ინტერნაციონალიზაცია დინამიური პროცესია, მის განსაკუთრებით სწრაფი ტემპით და მრავალფეროვანი მეთოდებით განვითარებას ხელი შეუწყო:

- მსოფლიოში მიმდინარე ცვლილებებმა ბოლო ნახევარი საუკუნის განმავლობაში. კერძოდ, კოლონიალიზმის და ცივი ომის დასარულმა, შემდეგ საბჭოთა კავშირის დაშლამ ინტერნაციონალიზაციის მასშტაბები და ფორმები მნიშვნელოვნად გააფართოვა;

- გლობალიზაციამ, რომელმაც მიანიჭა საერთაშორისო განზომილება მოქალაქეების ცხოვრების ყველა ასპექტს. ქვეყნები გახდნენ ურთიერთდამოკიდებული ეკონომიკურ, პოლიტიკურ, სოციალურ, კულტურულ, ცოდნის სფეროებში, საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების დახმარებით გამარტივდა და შემცირდა ინფორმაციის გავრცელების დრო და სივრცე. უმაღლესი განათლების კუთხით გლობალიზაციამ მოიტანა იდეების, სტუდენტების, აკადემიური პერსონალის მობილობა, გააფართოვა ცოდნის გავრცელების შესაძლებლობები.

დროის მიხედვით შეიცვალა მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნების, რეგიონების, საგანმანათლებლო დაწესებულებების მიზნები და განათლების ინტერნაციონალიზაციის პროცესში მათი მონაწილეობის გზები. თანდათანობით იზრდება და ყალიბდება უმაღლესი განათლების ინტერნაციონალიზაციის ისეთი ახალი ფორმები, როგორიცაა: კამპუსის განყოფილებების შექმნა საზღვარგარეთ, სწავლების დისტანციური პროგრამები გლობალურ კვლევებთან ერთად, საერთაშორისო ქსელების შექმნა, რომელმაც უფრო მეტად შეუწყო ხელი ისეთი ტრადიციული ინიციატივების განხორციელებას, როგორიცაა: სტუდენტებისა და პერსონალის, საგანმანათლებლო პროგრამების გაცვლა, სწავლებისა და კვლევების საერთაშორისო ინსტიტუციონალური კავშირების დამყარება. მიუხედავად იმისა, რომ ტვინის გადინება სერიოზული პრობლემაა უამრავი ქვეყნისთვის, სახელმწიფოების უმეტესობა აქტიურად იყენებს სტუდენტების საერთაშორისო მობილობას უმაღლესი განათლების შესაძლებლობებისა და პოტენციალის ასამაღლებლად. თუმცა ზოგიერთი ქვეყნის მთავრობა და ინსტიტუტი ცდილობს, ინტერნაციონალიზაციის ახალი ფორმების შექმნითა და გამოყენებით, მჭიდრო კავშირი შეინარჩუნოს ასეთ ადა-

ეკონომიკური თეორიის თანამედროვე პრობლემები

მიანებთან და არ დაუშვას ნიჭის თავმოყრა მხოლოდ ერთი ქვეყნის (უმეტესად მაღალგანვითარებული ქვეყნის) ხელში.

ცნობილია, რომ ზოგიერთ უნივერსიტეტს ინტერნაციონალიზაციის პროცესში მონაწილეობის ათეული წლების (ზოგიერთს საუკუნეების) გამოცდილება აქვს და მათთვის იგი უკვე ტრადიციას წარმოადგენს. ასეთი ტრადიციული ინტერნაციონალიზაციით გამოირჩევა ამერიკის, ევროპის პრესტიჟული უნივერსიტეტები, რომლებიც დღესაც აქტიურად მონაწილეობენ საერთაშორისო პროგრამების შექმნაში, სტუდენტების კროსკულტურული პერსპექტივების ამაღლებლაში და კამპუსზე დაფუძნებული ინიციატივებით სწავლების უცხოური გამოცდილების გაზიარებაში. ტრადიციული ინტერნაციონალიზაცია ამაღლებს მათ კონკურენტუნარიანობას, იმიჯს, კოლეჯებთან სტრატეგიული ალიანსების შექმნის შანსს.

ევროკავშირი აქტიურად ახორციელებს განათლების ინტერნაციონალიზაციას უკვე ორ ათეულ წელზე მეტია. პირველად ევროკავშირმა ხელი შეუწყო და დააფინანსა პროგრამები, როგორიცაა *ერასმუსი* (*Erasmus*), რომელიც ითვალისწინებდა ევროკავშირის საკმაოდ დიდი რაოდენობის სტუდენტებისთვის აკადემიური გამოცდილების გაზიარებას მშობლიური ქვეყნის გარეთ. ბოლო წლებში ევროპული ინტეგრაციის გაღმავებასთან ერთად ბოლონიის პროცესით დაიწყო აკადემიური სისტემის ჰარმონიზაცია, რათა უზრუნველყოფილი იყოს თავსებადი განათლების ხარისხი, ტრანსფერული კრედიტები, თანაბარი აკადემიური კვალიფიკაცია ევროკავშირის ყველა საგანმანათლებლო დაწესებულებაში.

საქართველოც შეუერთდა ბოლონიის პროცესს, რამაც მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი უმაღლესი განათლების ინტერნაციონალიზაციას. ბოლო წლებში, საქართველოს თითქმის ყველა წამყვან უმაღლეს დაწესებულებაში იქმნება საერთაშორისო პროგრამები სხვა ქვეყნების ცნობილ სასწავლებლებთან ორმაგი/სამმაგი ან ერთობლივი ხარისხის მინიჭებით, გაცვლითი სასწავლო პროგრამები, მიმდინარეობს სტუდენტების, პროფესორების, მკვლევარების მობილობა, საერთაშორისო კვლევით პროექტებში მონაწილეობა და ა.შ. მაგალითად, უნდა აღინიშნოს საქართველოს წამყვანი საგანმანათლებლო დაწესებულების, პირველი ქართული უნივერსიტეტის – ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის — როლი განათლების ინტერნაციონალიზაციის პროცესში, რომელიც

უკვე თანამშრომლობს მსოფლიოს 31 ქვეყნის 85 პარტნიორ უცხოურ უნივერსიტეტთან, მხოლოდ 2011-2012 წლებში გაცვლით პროგრამებში მონაწილეობა მიიღო 32 ინგლისურენოვანმა და 7 გერმანულენოვანმა ქართველმა სტუდენტმა. ერასმუს მუნდუსის (Erasmus Mundus) თანამშრომლობისა და მობილობის პროგრამის ფარგლებში 58 ქართველი სტუდენტი, მკვლევარი და უნივერსიტეტის თანამშრომელი გაემგზავრა პარტნიორ უნივერსიტეტებში სასწავლებლად და სამუშაოდ. სხვადასხვა ფაკულტეტებზე შექმნილია ერთობლივი საერთაშორისო პროგრამები, მაგალითად, ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტზე 2011 წლიდან ამოქმედდა საერთაშორისო სამაგისტრო პროგრამა გერმანიის ფრიდრიხ შილერის სახელობის იენის უნივერსიტეტთან “საერთაშორისო სანარმოების მართვა” ორმაგი ხარისხით, ზუსტ და საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტზე შექმნილია საერთაშორისო სამაგისტრო პროგრამა “სამედიცინო მოლეკულური ბიოლოგია” და ა.შ.¹

განათლების ინტერნაციონალიზაციის პროცესში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს განვითარებადი ქვეყნების ინტერნაციონალიზაცია. განვითარებადი ქვეყნები იზიდავენ და მასპინძლობენ ათასობით უცხოელ სტუდენტს სხვადასხვა ქვეყნიდან, ზრუნავენ მათი განათლების ხარისხის ამაღლებაზე, იმიჯზე და შემოსავლების ზრდაზე. მაგალითად, ცნობილია, რომ ინდოეთი და ფილიპინები ითვლება მნიშვნელოვან მასპინძლებად სხვა განვითარებადი ქვეყნების სტუდენტებისთვის, ინდოეთი მასპინძლობს 8000-ზე (95 %) მეტ სტუდენტს განვითარებადი ქვეყნებიდან. ჩინეთი, მალაიზია, ინდოეთი ცდილობს სრულყოფილი სტრატეგიები, რათა გაზარდონ მოზიდული სტუდენტებისა და საერთაშორისო პროგრამების ექსპორტის რაოდენობა.²

უმაღლესი განათლების ინტერნაციონალიზაციის ტემპზე გავლენას ახდენს შემდეგი ფაქტორები:

- პოლიტიკური მდგომარეობა და ეროვნული უსაფრთხოება. მკაცრი საზღვრო რეჟიმი, უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული შეზღუდვები, ტერორიზმის შიში ამცირებს სტუდენტების ნაკადებს;
- სახელმწიფო პოლიტიკა და სწავლის ღირებულება. სწავლის ღირებულება, ვიზების საფასური, დოკუმენტებთან დაკავშირებული პოლიტიკა ყოველთვის ახდენს გავლენას საერთაშორისო ინიციატივებზე;

¹ http://www.tsu.edu.ge/ge/departments/foreign_relations

² <http://blog.univ-provence.fr/blog/coordination-regionale-paca/mobilit/2012/05/27/transnational-education-and-student-mobility-in-asia>

ექონომიკური თეორიის თანამედროვე პრობლემები

- ეროვნული სიმძლავრეების გაფართოება. სწავლის ინტერესი საზღვარგარეთ შემცირდება, თუ ქვეყანა გაზრდის უმაღლესი განათლების, განსაკუთრებით საერთაშორისო სადოქტორო და სამაგისტრო პროგრამების ხელმისაწვდომობას;

- სასწავლო პროგრამების ინტერნაციონალიზაცია. საერთაშორისო ხარისხის მიღება ხელს შეუწყობს დისტანციური სწავლების როლის გაფართოებას, თუმცა გასარკვევია საერთაშორისო ელექტრონული სწავლების ხარისხები გახდება უფრო მასშტაბური, თუ შიგა ელექტრონული სწავლების პროგრამები — ხშირად განლაგებული განვითარებად ან საშუალო განვითარების ქვეყნებში — გააგრძელებს დომინირებას.

- ხარისხის უზრუნველყოფა და კონტროლი. განათლების ხარისხის უზრუნველყოფა არის მნიშვნელოვანი პრობლემა საერთაშორისო დონეზე. დამკვირვებლები აკრიტიკებენ მრავალ საერთაშორისო უმაღლეს სასწავლო პროგრამას დაბალი სტანდარტების გამო, მაგრამ ვერ ახერხებენ ხარისხის დონით შეფასებას.

- ევროპული პოლიტიკა. იბადება კითხვა ევროკავშირი დაიცავს თავის “უმაღლესი განათლების ევროპის სივრცეს” თუ გზას გაუხსნის მსოფლიოს სხვა სტუდენტებს და პროგრამებს? რამდენ სწავლის საფასურს დაუწესებს არაევროპულ სტუდენტებს? როგორი იქნება ბოლონის მოთხოვნები და უმაღლესი განათლების ჰარმონიზაცია ევროკავშირის ქვეყნებს, ევროკავშირსა და დანარჩენ მსოფლიოს შორის?

მიუხედავად იმისა, რომ უმაღლესი განათლების ინტერნაციონალიზაცია მუდმივად ვითარდება და მას სარგებელი მოაქვს თვითეული ქვეყნისთვის განათლების დონის ამაღლებაში, არსებობს გარკვეული მომენტები, რომელიც გარკვეულ შემოფოტებას იწვევს ზოგიერთი ქვეყნის მხრიდან, კერძოდ:

- ❖ ინგლისური ენის პრიმატი. მართალია ამ ფაქტს აქვს უპირატესობა, რადგან ერთიანი ინგლისური ენის გამოყენება ამარტივებს და ხელს უწყობს კომუნიკაციას, ამცირებს ენების მრავალფეროვნებით გამოწვეულ პრობლემებს, თუმცა მისმა ასეთმა გავრცელებამ შეიძლება გამოიწვიოს კულტურის ჰომოგენიზაცია, ხოლო მუდმივი ზრუნვა ამ მავნე ზეგავლენის შემცირებისთვის კი საკმაოდ რთულია;

- ❖ გლობალური კონკურენცია ამცირებს ინსტიტუციური მოდელების მრავალფეროვნებას, რომელიც ასახავს თუ რა უნდა იგ-

ულისხმებოდეს უმაღლესი განათლების ხარისხში;

❖ ტვინის გადინების გაგრძელება და დაჩქარება ამცირებს განვითარებადი ქვეყნების და მათი ინსტიტუტების სიძლიერეს, წარმოშობს უთანასწორობას მათ შორის, ნიჭის შენარჩუნებისთვის კი საჭიროა კულტურული განვითარება და სოციალური კეთილდღეობა;

❖ ტრანსნაციონალური პროგრამების ზრდა და კამპუსის ფილიალების შექმნა აჩენს უამრავ კითხვას, როგორ შეიძლება ამაღლდეს მასპინძელი ერების საგანმანათლებლო შესაძლებლობები გრძელვადიან პერიოდში და როგორ შეიძლება ინსტიტუტების მხარდაჭერა საკუთარ სამშობლოში. უცხოური სასწავლო პროგრამების არსებობას, რომელიც ქვეყანას უმაღლეს პრესტიჟს, აქვს პოტენციალი არასახარბიელო მდგომარეობაში ჩააყენოს ადგილობრივი უმაღლესი დაწესებულებები, რომლებიც ცდილობენ უპასუხონ ქვეყნის მოთხოვნებს. ზოგიერთი მასპინძელი ერი ხშირად რთულად არეგულირებს უცხოური პროგრამების არსებობას, აქტიურობას და ხარისხს.

❖ როგორც ინსტიტუციური რეპუტაციისკენ სწრაფვა, საერთაშორისო თანამშრომლობის შერჩევა ხშირად განპირობებულია მხოლოდ სურვილით, მიაღწიონ პრესტიჟს ასოცირების საშუალებით და არა რეალური თანამშრომლობით. ასეთი მიდგომა შეიცავს რისკს გამოეთიშოს მრავალი მნიშვნელოვანი და განათლების მაღალი ხარისხის ინსტიტუტები საერთაშორისო თანამშრომლობიდან;

❖ ინსტიტუტებს შორის ურთიერთობების ასიმეტრია, რომელიც დაფუძნებულია ინტერნაციონალიზაციის სტრატეგიის დანერგვისა და განვითარების რესურსების ხელმისაწვდომობაზე, შეიძლება მოჰყვეს უკეთესი რესურსების მქონე ინსტიტუტების მიერ უპირატესობის მიღწევა და სარგებელის არათანაბარი განაწილება.

ეს ნაკლოვანებები უმაღლესი განათლების ინტერნაციონალიზაციის პროცესს ეჭვქვეშ ნამდვილად არ აყენებს. აუცილებელია ყველა უმაღლესმა დაწესებულებამ გაითვალისწინოს ეს მომენტები, ძალისხმევა არ დაიშუროს და მინიმუმამდე დაიყვანოს ინტერნაციონალიზაციის შესაძლო უარყოფითი შედეგები, შეიმუშავოს სტრატეგია და იფიქროს მის წარმატებით განხორციელებაზე.

აღსანიშნავია, რომ ინტერნაციონალიზაციისკენ სწრაფვისას საგანმანათლებლო დაწესებულებები უნდა ცდილობდნენ დაიცვან ეროვნული ინტერესები და პრიორიტეტები და შეიმუშავონ ისეთი მიზნები, რომლებიც ორიენტირებული იქნება ინტერკულტურულ სწავლე-

ეკონომიკური თეორიის თანამედროვე პრობლემები

ბაზე, ინტერინსტიტუციურ ურთიერთობებზე, ორმხრივ სარგებელზე, სოლიდარობაზე, პასუხისმგებლობაზე, სამართლიან პარტნიორობაზე. დასახული მიზნების მისაღწევად ინსტიტუტებს მოეთხოვებათ შეიმუშავონ სტრატეგიები, რომლებიც გაითვალისწინებს გლობალურ გარემოსთვის დამახასიათებელ გამოწვევებს და თან დაფუძნებული იქნება ისეთ ფასეულობებზე და პრინციპებზე, როგორიცაა:

- აკადემიური თავისუფლების, ინსტიტუციური დამოუკიდებლობის დაცვა და სოციალური პასუხისმგებლობის მიღწევა, როგორც ადგილობრივ, ასევე საერთაშორისო დონეზე, როგორიცაა სამართლიანობის მიღწევა და წარმატება და დისკრიმინაციის უარყოფა;
- სამეცნიერო კვლევების ინტეგრაციისა და ეთიკის სტანდარტებისადმი ერთგულება;
- აკადემიური მიზნების დასახვა, როგორიცაა: სტუდენტების სწავლება, კვლევების გაღრმავება, თანამშრომლობა;
- სწრაფვა საერთაშორისო პროგრამების შექმნისკენ, რომელიც მნიშვნელოვანი იქნება არამოხილური სტუდენტებისთვის, ადგილზე მიიღონ საჭირო გლობალური კომპეტენციები;
- საერთაშორისო კვლევებში, სწავლებაში და გლობალური პრობლემების პრაქტიკულ გადაჭრაში მონაწილეობის უპრეცედენტო შესაძლებლობების შექმნა;
- ორმხრივ სარგებელზე, სამართლიანობაზე და პატივისცემაზე დაფუძნებული ურთიერთობა;
- ეთიკურობისა და პატივისცემის დაცვა საერთაშორისო სტუდენტების მიმართ ინსტიტუტებთან ურთიერთობის ყველა ასპექტში;
- ინოვაციური თანამშრომლობის ფორმების მიღწევა, რომელიც მიმართული იქნება რესურსების დიფერენციაციაზე და გაძლიერებს ადამიანური და ინსტიტუციურ შესაძლებლობებს სხვადასხვა ერებში;
- დაცვა და ხელშეწყობა კულტურული და ენობრივი განსხვავებისა;
- უწყვეტი შეფასება ინტერნაციონალიზაციის ქმედების გავლენისა-გათვალისწინებული და გაუთვალისწინებელი, პოზიტიური და ნეგატიური- სხვა ინსტიტუტებზე;
- პასუხი ინტერნაციონალიზაციის გამოწვევებზე საერთაშორისო დიალოგების რეჟიმში და ერთობლივი გზების მონახვა უმაღლესი დანესებულებებს შორის საერთაშორისო კავშირების გაღრმავებაში, ეროვნული კულტურისა და მრავალფეროვნების პატივისცემაში.